

ವಿಷಯಸೂಚಿ

ಬೃ. IV ಅಧ್ಯಾಯ ೩ನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ - ವಾ(೩೧ ರಿಂದ ೧೯೨)

ಬೃ- ಅ.೪- ೩ನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ

ಮನುವೂ ಕೂಡ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯೆಂದರೆ ಹತ್ತು ಜನರಾದರೂ ಇರುವ ಪರಿಷತ್ತು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಹೇಳಿರುವನು. ಏಕೆಂದರೆ? ಒಳ್ಳೆ ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಬೇಕಾಗಿದ್ದಾರೆ ||

ಅಥವಾ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರ ಮೊದಲಾದವರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯೇ ತಾನು ತರ್ಕಮಾರ್ಗದಿಂದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ನಮಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ತಿಳಿಸಿರುವುದು ||

ರಾಜನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರೂ ಕೂಡ ಆ ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದರು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆದಿತ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಈತನು ಉದಾಹರಿಸಿದನು ||

ದೇಹ ಅದರ ಅಂಗಗಳೂ ಅವುಗಳ ಸಮುದಾಯ, ದೇಹದ ಜಾತಿ, ಆಕಾರ, ಅದರ ಕ್ರಿಯೆ, ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಭಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬಹುವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಸೂರ್ಯನೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದಲೇ ಉಪಕೃತನಾಗಿ ಈ ಪುರುಷನು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಓಡಾಡುವುದು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ತಿರುಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ||

ಆದಿತ್ಯನಿಂದಲೇ ವ್ಯವಹಾರವು ನಡೆಯುವಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ಜ್ಯೋತಿ ಏತಕ್ಕೆ? ಎಂದರೆ

(ಜಡ ಮತ್ತು ಅಜಡ) ಈ ಎರಡು ಜ್ಯೋತಿಗಳ ನಡುವೆ ಜಡಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಪುರುಷನಿರುವನು, ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ವಿಷಯಗಳ (ಪಂಚಭೂತಗಳ) ಪರ್ಯಂತರ ಈ ಪುರುಷನು (ದೇಹವು) ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ಚೈತನ್ಯದ ಬಿಂಬವುಳ್ಳದ್ದು (ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದ ಚೈತನ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು) ||

ಆ ಎರಡು ಜ್ಯೋತಿಗಳು ಯಾವವು? ಎಂದರೆ-

ಆತ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ (ಈ ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿ ಸಂಪೂರ್ಣವು) ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ರೂಪವಾಗಿಯೂ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿಯೂ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶವಾಗಿಯೂ ಸ್ಥಿರ ಮತ್ತು ಸಂಘಾತಕ್ಕೆ ಸೇರದೆಯೂ ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಜ್ಯೋತಿಗೂ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರಾದಿ ಬಾಹ್ಯಜ್ಯೋತಿಗೂ ನಡುವೆ ಪ್ರಮಾತ್ಮ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮೇಯ ರೂಪವಾಗಿಯೂ ಕರ್ತೃ, ಸಾಧನ (ಕರ್ಮ) ಕಾರ್ಯವುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ ಹಸಿವು ಮುಂತಾದ ಸಂಸಾರ ಧರ್ಮವುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ ಹುಟ್ಟು ನಾಶವುಳ್ಳದಾಗಿಯೂ ಇರುವನು ||

ಮನುಸ್ಮೃತಿ: "(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) "

ಆ ಪ್ರತ್ಯಗ್ ಜ್ಯೋತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ (ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ) ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದಲೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ (ಈ ಬುದ್ಧಿಯ ಸಂಘಾತವು) ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಥವಾ ಹೋಗುವುದು, ಬರುವುದು, ಮಾಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ ||

‘ಆದಿತ್ಯೇನೈವಾಯಮ್’ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಏಕಕಾರದ ಅರ್ಥ ವಿವೇಚನೆ-

ಆದಿತ್ಯ ಪದದ ಮೇಲಿರುವ ‘ಏವ’ ಎಂಬುದು ಆದಿತ್ಯನ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ, ಸ್ಥೂಲಶರೀರ, ಪ್ರಾಣವಾಯು, ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ವಿಜಾತೀಯವಾದ ಧರ್ಮವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅದು ಇರುವುದು ||

ಆದಿತ್ಯನಿಂದಲೇ ಎಂದು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥವು ಇದ್ದರೆ ಚಂದ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ (ಪುರುಷನಿಗೆ) ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದು, ಅದರಿಂದ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನೆ ಏವ ಎಂಬುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ ||

ಹಾಗಾದರೆ ಆದಿತ್ಯನು ಅಸ್ತಮಾನ ಹೊಂದಿದರೂ ಬೇರೆ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ವ್ಯವಹಾರವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಹೇಗೆ ಹೊಂದುವವು?

ಅಥವಾ ಆತ್ಮನೇ ಜ್ಯೋತಿ ಆದರೆ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ ಮುಂತಾದ ಉಪಾಧಿಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದಲ್ಲವೆಂದು ಏಕಕಾರವು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು. ‘ತಮೇವ ಭಾಸ್ತು ಮನು ಭಾತಿ ಸರ್ವಂ ತಸ್ಯಭಾಸಾ ಸರ್ವ ಮಿದಂ ವಿಭಾತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣ ||

ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದಲೂ ವಿಭಜನೆಮಾಡಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ (ದೇಹಾದಿಭಿನ್ನವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು) ತರ್ಕವೆಂಬ ಒಂದೇ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ವಿಚ್ಛೇದಿಸುವೆನೆಂದು ಮುಂದಿನ ಶ್ರುತಿಯು ಬಂದಿರುವುದು ||

‘ಅಸ್ತೇಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಏಕೆ? ಹೇಳಿದೆ

(ತರ್ಕಿಸಲ್ಪಡುವ) ಜ್ಯೋತಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ‘ಅಸ್ತ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಉದಾಹರಿಸಿರುವುದು ||

ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾಗಿ ಅನೇಕ ಪರ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿದೆ? ಒಂದರಿಂದಲೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಜ್ಞಾನವು ಸಿದ್ಧಿಸುವದಷ್ಟೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ಉತ್ತರ-

^೨ಹೊರಗಿನ ಜ್ಯೋತಿಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದೂ ಸಹ ಬುದ್ಧಿ, ವಾಕ್ಯ, ಮತ್ತು ಶರೀರದ ಕರ್ಮ ವೆಂಬುವ ಹೇತುವು ಅವ್ಯಭಿಚಾರಿಕವಾಗಿ (ಎಲ್ಲಿಯೂ ತಪ್ಪದೆ ಇರುವುದೆಂದು) ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ||

^೨ತಾಯಿಕ, ವಾಚಿಕ, ಮಾನಸಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರ, ಅಗ್ನಿ

ಎರಡನೆ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ-

ಆದಿತ್ಯನಿಂದಲೇ ಪುರುಷನಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹವು ಆಗುವುದೆಂದು ನೀನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅವನು ಅಸ್ತಮಾನಹೊಂದಿದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನ ಆಸನಾದಿ ವ್ಯವಹಾರವು ಯಾವುದರಿಂದ ಆಗುವುದು? ||

ಈ ಪುರುಷನಿಗೆ ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನೇ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯು, ಆ ಚಂದ್ರನೂ ಅಸ್ತವಾದಾಗ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿಯು (ದೀಪವು) ಜ್ಯೋತಿಯಾಗುವುದು ||

ಆದಿತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಮೂರು ಜ್ಯೋತಿಗಳು ಮಣಿ ಮುಂತಾದ ಜ್ಯೋತಿಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣ (ಸಂಗ್ರಾಹಕ) ವಾಗಿವೆ. ಪುರುಷರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಆ ರತ್ನ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದಲೂ ನಡೆಯುವುದು ||

ಆ ಎಲ್ಲಾ ಜ್ಯೋತಿಗಳೂ ಅಸ್ತವನ್ನು ಹೊಂದಿದಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನಿಗೆ ವಾಕ್ಯೇ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಾಕ್ ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಹೇಗೆ? ಜ್ಯೋತಿಯ ಕಾರ್ಯವು (ಪದಾರ್ಥಜ್ಞಾನವು) ಇದರಲ್ಲೂ ಆಗುವುದರಿಂದ (ಇದು ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದಾಗಬಹುದು) ||

ಸ್ವರ್ಶ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಈ ವಾಕ್ಯ ಎಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣ (ಸಂಗ್ರಾಹಕ), ಸ್ವರ್ಶ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯದಿಂದಲೂ ಈ ಪುರುಷರಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರವು ನಡೆಯುವುದು ಕಂಡಿದೆ ||

ಈ ವರೆಗೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆ-

ಹೊರಗಿನ ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಜ್ಯೋತಿಗಳಿಂದ ಪುರುಷನು ಪ್ರಕಾಶಿತ ಅಥವಾ ಉತ್ತೇಜನ ಹೊಂದಿದ ಇಂದ್ರಿಯವುಳ್ಳವನಾಗಿಯು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಗೊಂಡು ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವನು ||

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಈ ಜ್ಯೋತಿಗಳೂ ಶಾಂತವಾದ ಮೇಲೆ ದಟ್ಟವಾದ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಯಾವ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ತೊಡಗುವನು? ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ||

(ದೀಪ) ಶಬ್ದ, ಗಂಧ, ರಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ತಪ್ಪದೆ ಇದ್ದೇ ಇದ್ದು ನಡೆಯುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಜ್ಯೋತಿಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದೆ, ಹೇಳುವು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ, ಅಭ್ಯಭಿಚರಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಂತಾಯಿತು, ಭೂಯೋದರ್ಶನವೆಂಬುದು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಜ್ಞಾತೃ ಕಾರಣವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿಗೊಳಿಸುವುದು, ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಂತ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯ ಹೇತುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಪ್ರಕೃತ ಭೂಯೋದರ್ಶನವೆಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು, "(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) " ಎಂದು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ಅದರ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮೊದಲಿನ ವಿಗ್ರಹದಂತೆ ಭೂಯೋದರ್ಶನವೆಂಬುದು ಕ್ವಚಿತ್ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಶಂಕಾನಿವರ್ತಕವೆಂದು ತಾರ್ಕಿಕರು ಹೇಳಿರುವರು ಮುಕ್ತವಳಿಯಲ್ಲಿ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ 'ವ್ಯಭಿಚಾರಜ್ಞಾನವಿರಹ ಸಹಕೃತ ಸಹಚಾರ ಜ್ಞಾನವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಿದೆ.

ಎಲ್ಲಾ ಜ್ಯೋತಿಗಳೂ ಶಾಂತವಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದರ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇತಕ್ಕೆ? ಎಂದರೆ

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಜ್ಯೋತಿಗಳೂ ಮತ್ತೊಂದು ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಸಕಲ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಪುರುಷನಿಗೆ ನಿಂತು ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯಗ್ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆನನಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಡೆಯಲಾರವು.

ಸ್ಮರಣೆ, ಸ್ವಪ್ನ, ಸಮಾಧಾನ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನ ವ್ಯವಹಾರವು ಕಾಣುವುದು, ಅದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಜ್ಯೋತಿಯು ಇರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲ್ಪಡುವುದು ||

ತಿಳಿಯುವ ಮತ್ತು ಮಾಡುವ ಈ ಪುರುಷನಿಗೆ ಇಹದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಜ್ಯೋತಿಯು ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಎಂದಿಗೂ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ||

ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಉತ್ತೇಜನ ಹೊಂದಿದ ಇಂದ್ರಿಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಪ್ರಮಾತೃ ಮುಂತಾದವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು. ಅದರಿಂದ ಕರ್ತೃ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಿದ್ಧಿಯು ಅದರಿಂದ ಪ್ರಮೆಯೂ ಕರ್ಮಫಲವೂ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು ||

ನಿತ್ಯ-ಅನಿತ್ಯಗಳಾದ ಎರಡು ಪ್ರಕಾಶಗಳ ನಡುವೆಯಿರುವ ಈ ಪುರುಷನು ನಾಚಿಕೆ, ಮಾನಸಿಕ, ಕಾಯಿಕ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಹೊಂದುವನು ||

ಅಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾಗಿ ವಿಷಯ ಪರ್ಯಂತರವಿರುವ ವಸ್ತುಗಳು ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲಾರದು; ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಭಾವವನ್ನೂ ತಿಳಿಯಲಾರ ||

ಇತರೆ ಜ್ಯೋತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದರೂ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಗೆ ಪುರುಷನ ಸಂಬಂಧ ಹೇಗೆ ಆಗಬೇಕು? ಅಂದರೆ-

ಹುಟ್ಟುನಾಶಗಳುಳ್ಳ ಜ್ಯೋತಿಗಳೊಡನೆ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಈ ಪುರುಷನಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾಗುವುದು ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವಾಗುವುದು ನಿಮಿತ್ತವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಆಗುವುದು ||

ಇದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವು-

ಘಟಕ್ಕೆ ಆಕಾಶದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವು ಕಾರಣವೆ ಇಲ್ಲದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೇಗೆ ಇರುವುದೋ ಹಾಗೆ ಮತ್ತು ಹಾಲು ನೀರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಕೆಯು ಸಕಾರಣವಾಗಿಯೂ ನಶ್ವರವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಅದರಂತೆ ||

ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಗೂ- ಕಾರ್ಯಕರಣ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಕ್ಕೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಬಂಧವಾದರೆ ದೇಹದ ಧರ್ಮವೇ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಆದೀತು ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರ-

^೨ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳು ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ಪುರುಷನೊಡನೆ (ದೇಹದೊಡನೆ) ಸೇರಿ ಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಪದೇಪದೇ ಈ ಪುರುಷನಿಗೆ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವವೋ (ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸೂ ಸೇರದೆ ಉಪಕರಿಸುತ್ತಿರುವುದು).

ಕ್ರಿಯಾರಹಿತವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಜ್ಯೋತಿಯು ಹೇಗೆ? ಉಪಕಾರಕವಾಗುವುದು?

^೩ಕಾರಕರೂಪವುಳ್ಳ ಪುರುಷನಿಗೆ ಕಾರಕವಲ್ಲದ ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಗಳು ಏನನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ, ಆದರೆ ಗಮನದಂತೆಲ್ಲ ||

ಇದರ ವಿವರಣೆ-

ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಕಾಶ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅತಿಶಯವೂ (ವಿಕಾರವೂ) ಕಂಡಿಲ್ಲ, ನಿಂತಿರುವವನಿಗೆ (ತಾನು ನಡೆಯದೆ= ಇದ್ದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ನಡೆದಾಗಲೇ) ಗಮನವು ಕಾಣುವುದು ಹೇಗೋ, (ಹಾಗಲ್ಲ) ||

ಯಾವಾಗಲೂ ಉದಯಾಸ್ತಗಳಲ್ಲದೆ ಉಪಯಿಸಿಯೆ ಇರುವ ಈ ಆತ್ಮ ಜ್ಯೋತಿಯು ಸಮಸ್ತ ಸೂರ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಗಳಲ್ಲೂ ಅದೇ ಇದ್ದಿತೆಂಬುದು ಮೊದಲೆ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ (ಅಥವಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಲೀನ ವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಇದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ)

ಹಿಂದೇ ಹೇಳಿದ ಜ್ಯೋತಿಗೆ (ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಗೆ) ಈ ಪುರುಷ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ಹೇತು (ಸಾಧನ)ವಾಗಿದೆ ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲಾ ದೇಶ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಹಾಗೂ ಸ್ವಪ್ನ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೂ ತಪ್ಪದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಹೇತುವಾಗುವುದು ||

'ಚಾಗ್ರದ್'ವಿಷಯೇಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಂತೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ-

ಎಚ್ಚರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನಿಗೆ ಯಾವಾಗ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಸೂರ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಉಪಕೃತವಾಗುವವೋ ಅವಾಗ ವ್ಯವಹಾರವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ||

^೪ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಗಳು ಉಪಕಾರ್ಯವಾದ ದೇಹಾದಿ ಧರ್ಮಗಳಾಗಿಲ್ಲ ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಉಪಕಾರಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಂತೆ ಈ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯೂ ದೇಹಾದಿಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಉಪಕಾರಕವಾಗುವುದು.

^೫ಆದಿತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಜ್ಯೋತಿಗಳು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವವು, ಹಾಗೂ ಶರೀರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡುವವು. ಆದರೆ ಯಾವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವಿಕಾರವನ್ನೂ ಹೊಂದದೆ ಇದ್ದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವವು, ಆದರೆ ನಿಂತ ಪ್ರಾಣಿಯು ತಾನು ಅಲ್ಲಾಡದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಲಾರದು. ಚಲಿಸಿದರೇನೆಯ ಹೋಗಬಲ್ಲದು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಗಳು ಇದ್ದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಎಚ್ಚರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಜ್ಯೋತಿಯು ಶರೀರಾದಿಗಳಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೂ ಅವುಗಳೊಳಗೆ ಸೇರದೆಯೂ ಇರುವುದು ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆ.

ಅದರ ಉಪಕಾರದ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಪುರುಷವ್ಯಾಪಾರವು ಶುದ್ಧವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಸುಟ್ಟುವ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ ||

ತರ್ಕವನ್ನು ತೋರಿಸುವರು-

ಹೇತು ಸಾಧ್ಯಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆಯಾದದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ ಜ್ಯೋತಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗಲೂ (ಸ್ವಪ್ನಾದಿಗಳಲ್ಲಾ) ಆ ಬಗೆಯಾದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನೇ ತರ್ಕಿಸುವುದು, ಎಚ್ಚರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಯು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಪುರುಷ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂಬ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದೆ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಜ್ಯೋತಿಯೊಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದೆ ಧೂಮದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಇದೆಯೆಂದು ತರ್ಕಿಸುವಂತೆ ತರ್ಕಿಸಬೇಕು ||

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತರ್ಕದಿಂದ ಶರೀರಾದಿಗಳಿಗೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿಯಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಏಕೆ? ಮಾಡಿದ್ದು? ಎಂದರೆ-

ಹೇತುವಿನಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇಹಾದಿಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿಯಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದರೂ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲವಾದದ್ದರಿಂದ ರಾಜನು ಆಗುವುದನ್ನು ಕುರಿತು ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು ||

ಎಲ್ಲಾ ಜ್ಯೋತಿಗಳು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಶಾಂತವಾದಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನಿಗೆ ಯಾವ ಜ್ಯೋತಿಯಿದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳು, ಪುರುಷನ ವ್ಯಾಪಾರವು ಅನುಭವವಾಗುವುದರಿಂದ (ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು) ||

ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವಾಗಿ ಆತ್ಮನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿರುವುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ-

ಎಲ್ಲಾ ಜ್ಯೋತಿಗಳು ಶಾಂತವಾಗಿದ್ದರೂ ಬಹು ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶವಸ್ತುವಾದರೂ ರಾಜನು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆ ಮುನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು ||

ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನವಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು?

ಯಾವುದರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಅವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವು ಹಗಲೂ ಇರುಳು ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣಿಸುವವೋ ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸಹ ಈ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಮುಚ್ಚುವುದು (ತಿಳಿಯದಂತೆ ಮಾಡುವುದು) ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ ||

ಸ್ವತಃ ತಾನೇ ಜ್ಞಾನವಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತು ಸ್ವತಃ ಶುದ್ಧವಾದ ಸ್ವತಃ ಮುಕ್ತವಾದ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು
ಸ್ವತಃ ಸ್ವರೂಪವೊಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಅವಿದ್ಯೆಯು ತತ್ತ್ವ ವಿಚಾರ ಮಾಡದೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದು ಹೇಗೆತಾನೆ
ತತ್ತ್ವತಃ ಮುಟ್ಟಿತು ||

ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವೂ
ನಿರ್ಮಿತವಸ್ತುವಿಗೆ ವಿಕಾರವಾಗುವ ವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವೂ ಪೂರ್ಣ ಅಥವಾ
ವ್ಯಾಪಕವಸ್ತುವಿಗೆ ಅಪೂರ್ಣವಾದ ವಸ್ತುವಿನೊಡನೆಯ ಸಂಬಂಧವೂ ಸತ್ಯವಾಗಿ
ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ||

ಎಲ್ಲಾ ಜ್ಯೋತಿಗಳೂ ಶಾಂತವಾದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಜ್ಯೋತಿ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ? ಯೆಂದು
ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ಆತ್ಮವೇ ಈ ಪುರುಷನಿಗೆ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಜನಕನನ್ನು ಕುರಿತು
ಹೇಳಿದರು ||

ಬೃ- ಅಳಿ. ಬ್ರಾ ೩ ಕಂಡಿಕೆ

“(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ”

ಇಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೇನು?

^{೨೧}ಸ್ವಯಂ ತೋರುವ ಆತ್ಮನು ಅದ್ವಿತೀಯನು, ಆತ್ಮನಿಗೆ ಎರಡನೆಯದು ^{೨೨}ಅನಾತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯ
ಅಂದರೆ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶವಲ್ಲದ್ದು. ಇದರಿಂದ ನಾನು ತಾನಾಗಿಯೇ ಅದ್ವಿತೀಯನಾಗಿ
ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವೆನು ||

ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳೆಂಬ ಭೇದವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ

ಪ್ರತ್ಯಾಗಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವು ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನಾಗಲಿ ವಿಶೇಷವನ್ನಾಗಲಿ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ, ಆ
ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರತ್ಯಾಗಾತ್ಮನೇ ಅದರಿಂದ ತತ್ತ್ವ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ (ಆ
ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳು) ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ||

ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳು ತತ್ತ್ವ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಏಕೆ? ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ? ಎಂದರೆ-

ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಂದು ಹಾಕುವ ಏಕಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪದ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ
ಅವಿದ್ಯೆಯಾಗಲಿ ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರ್ಯವಾಗಲಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ರಜ್ಜು ಸರ್ಪದಂತೆ
ಅದು ಬಾಧಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ||

^{೨೧}೨. ಆತ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಯ ಎಂದರೆ ತಾನಾಗಿ ತೋರುವ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ವಸ್ತು ಎಂದರ್ಥ. ತಾನಾಗಿ ತೋರದ
ಇರುವುದು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಎರಡನೆ ವಸ್ತು. ಅದರಿಂದ ಅನಾತ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಯ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಸ್ವಯಂ ತೋರದೇ
ಇರುವುದೆಂದರ್ಥ.

ಶಂಕೆ

ಶರೀರದೊಳಗಿನ ಕಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ಜ್ಯೋತಿಯ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಅದರ ಮೂಲಕ ಈ ಪ್ರಕಾಶವು ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ||

ಸೂರ್ಯದಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದ ಈ ಪುರುಷನು ಇಲ್ಲಿ (ಈ ದಶೆಯಲ್ಲಿ) ಸ್ಮರಣೆ, ಸ್ವಪ್ನ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನು ನೋಡದೆಯೂ ಕೇಳದೆಯೂ ಇರಬೇಕಾಗುವುದು ||

ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವ ವಿಷಯವೇನು?

ಓಯಾವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ನೋಡುವನೋ ಅದರಿಂದ ಆ ಮನಸ್ಸು ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಈ ಪುರುಷನು ಯಾವ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸುವನೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ||

ಋಷಿಯು ಆವಾಗ ಈತನಿಗೆ ಆತ್ಮನೇ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಿದನು, ಆತ್ಮನೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದಲೇ ಆವಾಗ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ತನ್ನ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವನು ||

ಆವಾಗ ಬುದ್ಧಿವ್ಯಾಪಾರ ಯಾವುದು? ಇರುವುದು ಎಂದರೆ-

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ಅನುಭವವು ಬಂದಾಗ ಯಾವ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಿತೋ ಅದೇ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಕರ್ಮದಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿ ಸ್ಮರಣೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು (ಇದೇ ವ್ಯಾಪಾರ) ||

ಆತ್ಮನು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾನ ಅಜ್ಞಾನ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಇಚ್ಛೆ ಮೊದಲಾದ ಪರಿಣಾಮವುಳ್ಳ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವನು (ಅಷ್ಟೆ, ಸ್ವತಃ ವ್ಯಾಪಾರ ಶೂನ್ಯನು)

ಶಂಕರರು ಆತ್ಮನೇ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶನಾಗಿದ್ದು ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬೆಳಗುವನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಭಗವದ್‌ಗೀತೆಯೂ ಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುವರು-

ಹೇಗೆ ಒಬ್ಬ ಸೂರ್ಯನೇ ಈ ಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಶರೀರವುಳ್ಳ ಈ ಆತ್ಮನು ಎಲ್ಲಾ ಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವನು ಎಂದು ಗೀತಾ ಸ್ಮೃತಿಯೂ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ ||

^ಓಯುದ್ಯುತಿ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿದೆ. ಆದರೂ ಅದು ಆವಾಗ ದೃಶ್ಯವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಪ್ರಕಾಶಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ || ಮನಸ್ಸು ತನ್ನ ಸ್ವಾ

ಅಜ್ಞಾನವೇ ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ-

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ರೂಪದಿಂದಲೂ ಸ್ಮರಣೆಯ ರೂಪದಿಂದಲೂ (ಪ್ರಾಣಿಯ) ಕರ್ಮದ ಅಧೀನವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಗೊಳ್ಳುವುದು ||

ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ನಿರ್ವಿಕಾರಣದ ಆತ್ಮನು ತನ್ನ ಅಭಾಸ (ಪ್ರತಿಬಿಂಬ) ವೆಂಬ ಒಂದೇ ಸಹಾಯವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಸ್ವ ಸ್ವರೂಪದ ಅಜ್ಞಾನವಶದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವನು (ಬೆಳಗುವನು) ||

ಶರೀರ ಇಂದ್ರಿಯ ಬುದ್ಧಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೂ ಹೇಗೆ? ಸಂಬಂಧ?

ಽಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ (ಜಡ ಶರೀರಾದಿಗಳಿಗೂ) ಆತ್ಮನಿಗೂ ಅಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಸಂಬಂಧವಾಗುವುದು, ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಭೌತಿಕ ಎಂಬ ಏಕಜಾತಿಯು ಹೊಂದಿಬರುವುದರಿಂದ ಅನುಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ (ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಲ್ಪಡುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ) ಸಂಬಂಧವಾಗುವುದು ||

ಸಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಭೇದವಿದೆಯೇ?

ದೃಶ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳಂತೆ ಈ ಸಾಕ್ಷಿಯು ಅಭಿನ್ನನೇ, ದ್ರಷ್ಟ, ದರ್ಶನ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಒಬ್ಬನೇ, ದ್ರಷ್ಟ, ದರ್ಶನಗಳ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ಈತನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ ||

ನಿರ್ವಿಕಾರ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ-

ಚೈತನ್ಯದಂತೆ ತೋರುವ (ಚಿದಾಭಾಸದ) ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ನಿರ್ವಿಕಾರವಾದ ಆತ್ಮನೂ ಸಹ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವನು, ಎಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ? ಬಂದು ಹೋಗುವ ಅನೇಕ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದು ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ||

ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವು ಸದಾ ಇದ್ದರೆ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಇರಬೇಕಾಗುವುದು, ಅದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ- ಚಿದಾಭಾಸವಿದ್ದಾಗಲೇ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವು ಅನ್ಯಥಾ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಣವಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವಂತೆ ಚೈತನ್ಯಾಭಾಸವೂ ಸರ್ವದಾ ಇರುವುದು, ಚೈತನ್ಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಿಲ್ಲದೆ ಬುದ್ಧಿಯು ಪರಿಣಮಿಸುವುದೆಲ್ಲವೂ ವೃಥಾ ವೆ ಆಗುವುದು ||

¹ 'ಆದಿತ್ಯಾದೇ ರಿವೇಹಾಪ್ತಿ:' ಎಂದು ಪಾಠಾಂತರವಿದೆ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಘಟಾದಿವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಂಥ ಭೌತಿಕತ್ವ ಜಾತಿ ಒಂದಾಗಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಬಂಧ ಬರುವುದು, ಆದರೂ ಶರೀರಾದಿಗಳಿಗೂ ಚೈತನ್ಯ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಏಕಜಾತಿಯಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳ ಹೋಲಿಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಇವ ಶಬ್ದವು ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದು, ಅದು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ, ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮಕ್ಕೂ ಇರುವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದೇ ಸರಿಯಾದುದು ||

ಸಾಕ್ಷಿಗೆ ವಿಷಯ ಸಂಬಂಧ ಹೇಗೆ?

ಫ಼ಟಾದಿ ವಿಷಯವೂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದ ಮೂಲಕ ಬುದ್ಧಿಯೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವವು, ತನ್ನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತೆ ಸ್ವಯಂ ನೇರಾ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು, ಆಕಾಶವು ಫ಼ಟಾದಿ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ನೇರಾ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ||

ಯಾವ ಅವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಬಂಧವು (ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿ)ರುವುದೋ ಆದರೂ ಸಹ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ, ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವವಾದ ಸಂಬಂಧವು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಕಲ್ಪಿತವೈ ||

ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯಾಕಾರದೊಡನೆಯೂ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಾಕಾರದೊಡನೆಯೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ-

ಫ಼ಟಾದಿವಸ್ತುಗಳು (ಜಲಾನಯನಾದಿ) ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗುವುದು ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ಸೂರ್ಯದಿ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಲೆ ಹೊರತು ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಯೋಗ್ಯತೆಯೂ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಚೈತನ್ಯ ಪ್ರಕಾಶಗಳಿಂದ ಸಂಬಂಧವು ಉಂಟಾಗಿರುವಾಗಲೆ ಹೊರತು ಅನ್ಯಥಾ ಇಲ್ಲ ||

ಅದನ್ನು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ

ಚೈತನ್ಯಾಕಾರ ಬಾಹ್ಯ ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯಾಕಾರ ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದರೆ ಬುದ್ಧಿಯು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾಗುವುದು, ಅವೆರಡು ಭಿನ್ನವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದ್ದರೆ 'ನಾನು ದುಃಖಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ತೋರು

ಫ಼ಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವು ಬೇರೆ ದ್ವಾರವಿಲ್ಲದೆ ನೇರಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲೆ ಆಕಾಶವು ಇದ್ದು ಫ಼ಟಾದಿ ಉಪಾಧಿಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಒಂದು ಭಿದದಂತೆ ಒಳಗೆ ಕಾಣುವುದು, ಆದರೂ ಮೊದಲೇ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಪ್ರಕೃತ ಮೂಲಾಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದ ಚೈತನ್ಯವು ಚಿದಾಭಾಸವೆನಿಸಿ ಅಲ್ಲಿದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ಚೈತನ್ಯಭಾಸವು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ, ಅಂದರೆ ಅಜ್ಞಾನವು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚೈವಧಾನವಾಗಿಲ್ಲ 'ಸ್ವಾಂಗಮ ವ್ಯವಧಾಯ ಕಮಿತಿ ನ್ಯಾಯ ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಅಂಗ ತನಗೆ ವ್ಯವಧಾನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯಾಭಾಸದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ವ್ಯಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞಾನವು ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿಲ್ಲ ಸರ್ವವ್ಯಾಸತವಾದ ಆತ್ಮವು ಆಕಾಶದಂತೆ ಬುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ನೇರಾ ವ್ಯಾಪಿಸಬಲ್ಲದು ಅದರಿಂದ ಅವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗುವುದು 'ಅಹಮಜ್ಞ' ಅಥವಾ 'ನಜಾನಾಮಿ' ಎಂದು ಸಾಕ್ಷಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವುದು ಅವಿದ್ಯೆ.

ಅಂದರೆ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಫ಼ಟವಿರುವುದು ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು ಆಮೇಲೆ ಅದೇ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಫ಼ಟಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ನೀರನ್ನು ತರುವುದಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತೇವೆ. ಅವುಗಳು ಇರುವುದು ಗೊತ್ತಾಗದಿದ್ದರೆ ನೀರು ತರುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಇತರೆ ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುವಂತೆ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸದೆಯಿದ್ದಾಗಲೂ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಾಕಾರವು ಕಾಣದಿರುವಾಗಲೂ ಬುದ್ಧಿಯು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದು, ಅದಕಾರಣ ಚೈತನ್ಯಾಕಾರ ಬಾಹ್ಯಾಕಾರಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದರ್ಥ.

ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ-

ಆತ್ಮನು ನಿರ್ವಿಕಾರನಾದದ್ದರಿಂದ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲ, ವಿಕಾರವುಳ್ಳ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಚೈತನ್ಯವಿಲ್ಲ, ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ನರ್ತನದಂತೆ ನಮಗೆ ಆಗುವುದು, (ಒಂದು ತೋಚದಂತೆ ಆಗುವುದು) ||

ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಚೈತನ್ಯಭಾಸವಿದೆಯೇ? ಎಂದರೆ-

ಘಟಾದಿಗಳ ಅಭಾಸದಂತೆ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಗೂ ಚಿದಾಭಾಸವಿರುವುದೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು, ಏಕೆಂದರೆ 'ನವೇದ್ಮಿ' ನಾನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಜ್ಞಾನದ ಅನುಭವವು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಆಗುವುದರಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು^{೧೦} ||

“(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ”ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವು ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆಂದೂ ಅದು ಸೂರ್ಯನ ಅನುಗ್ರಹದಂತೆ ಪುರುಷನ ಆಸನಾದಿ ವ್ಯವಹಾರ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಅನುಕೂಲಿಸಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದೆ ||

‘ಆತ್ಮನೈವಾಯಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮ ಪದದ ಅರ್ಥ

ಆತ್ಮವೆಂದರೆ- ಪ್ರಾಣವಾಯು, ಸ್ಥೂಲಶರೀರ ಮೊದಲಾದ ಅದರ ಅವಯವಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೂ ಆ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದ ಜಾತಿ, ಆಕಾರ, ಸಂಬಂಧ ಅದರ ಗುಣ, ಕರ್ಮ - ಈ ಎಲ್ಲಾದಕ್ಕೂ ವಿಜಾತೀಯವಾಗಿಯೂ ಯಾವ ಚೇತನವಿರುವದೂ ಅದೇ ಆತ್ಮನು ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹ್ಯ ||

ಅದೇ ಆತ್ಮನೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ

ಅವುಗಳ ಆತ್ಮವೆ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ವಸ್ತುವೆ ಶರೀರಾದಿಗಳ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ, ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಅಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಏಕರೂಪವಾಗಿ ನಿತ್ಯವಾಗಿ, ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿದೆ ||

^{೧೦}ಬಾಹ್ಯಘಟಾದಿವಸ್ತುಗಳು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ವೃತ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಸಂಕ್ರಮಿಸುವವು, ಅದರಂತೆ ಚೈತನ್ಯಭಾಸ ವ್ಯಾಪನೆಯು ಎಲ್ಲಾ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಅಜ್ಞಾನಾದಿ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಇದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ‘ಘಟೋಭಾತಿ ಪಟೋಭಾತಿ (ಸ್ಫುರತಿ)’ ಎಂದು ಅನುಭವವಿರುವುದು ಅದರಿಂದ ಚಿದಾಭಾಸ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ‘ನವೇದ್ಮಿ’ ನಾನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅನುಭವವಿರುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನದಲ್ಲೂ ಬುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಚೈತನ್ಯಭಾಸ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆ ಅದಿಲ್ಲವಾದರೆ ನಾನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿಯದೆ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅದು ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ-

ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾದದ್ದು ಜಡವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ತೋರಲು ಬೇರೊಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣವು ಬೇಕಿಲ್ಲ, ಹಾಗೂ ಏನೊಂದು ಅತಿಶಯವು (ವಿಶೇಷವೂ) ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೊಬ್ಬ ಪುರುಷನಿಗೆ (ಚೇತನಕ್ಕೆ) ಗೋಚರಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ.

ಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಸಂಘಾತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆತ್ಮನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾಗಿಲ್ಲ, (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಗೋಚರಿಸುವವನಲ್ಲ) ||

ಆತ್ಮನು ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯುವವನಲ್ಲ

ದೇಶಾಂತರಾದಿಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಧಾನಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ (ಇತರ ಪ್ರಮಾಣ ವೇದ್ಯನಲ್ಲ) ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಂತೆಯೂ ಸಾಕ್ಷಿರೂಪನಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾಗಿಲ್ಲ ||

ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯು ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಜಾತಿಯುಳ್ಳದ್ದಲ್ಲಿ (ಭೌತಿಕವಲ್ಲ)ವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅದು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಅದರಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಲ್ಲ (ಭೌತಿಕವಲ್ಲ) ||

೧೨ ಯಾವ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಾಹ್ಯ (ಬೆಳಗಲ್ಪಡುವ) ವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಜಾತೀಯವೆಂದು ಹೇಳಲು ಇಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೋ ಅದು ಚಿಕ್ಕದಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಘಟಾದಿ ವಸ್ತುಗಳು ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಗ್ರಾಹ್ಯವೆಂಬುದು ಕಂಡಿದೆ ||

ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಮಾತ್ರದಿಂದ ಶ ಶ ಶೃಂಗಾದಿಗಳಂತೆ (ಮೂಲದ ಕೊಂಬು ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆ) ಈ ಜ್ಯೋತಿಯು ಪ್ರಮೇಯವಲ್ಲವೆಂದು ಅಸತ್ ಶೂನ್ಯವೆಂತಲ್ಲ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಇದು ಅಭಿನ್ನವಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಇರುವುದು, ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೂನ್ಯವೆಂದಲ್ಲ ||

೧೩ “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಯೋತಿಯ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ |

೧೪ ಈ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಅನುಗ್ರಹಯೋಗ್ಯವಾದ ಶರೀರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಜಾತೀಯವಾಗಿ (ಭೌತಿಕವಾಗಿದೆ) ಎಂದೂ ಜ್ಯೋತಿಯಾದದ್ದರಿಂದಲೇ ಹೀಗೆ ಉಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ವಸ್ತುವಲ್ಲ, ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಭೌತಿಕವನ್ನಬಹುದು ಇದು ಹಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ತರ್ಕದ ಮೇಲೆ ‘ಮೇಯತ್ವವೆಂಬ ಉಪಾಧಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿ ಈ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೇತುವು ‘(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಹೇತ್ವಾಭಾಸ ದುಷ್ಟಹೇತು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಗುವುದು ||

ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯು ಮೇಯವಲ್ಲವಾದರೂ ಸತ್ ಆಗಬಹುದಾದರೆ ಶತ ವಿಷಾಣವೂ ಏಕೆ? ಸತ್ ಆಗಬಾರದು? ಎಂದರೆ-

ಶೃಂಗವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವೇದ್ಯವೆಂಬ ಸ್ವಭಾವವಂತ ತಿಳಿದುಬಂದಿತ್ತು. ಈ ಶತಶೃಂಗವು ಅಸ್ವಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದು ಸತ್ತೆಯನ್ನು ಮೀರಿದೆ ಶೂನ್ಯವಾಗಿದೆ ||

ಆತ್ಮನಿಗೂ ಪ್ರಮಾಣ ವೇತ್ಯತ್ವ ಸ್ವಭಾವನಾಗಿ ಏಕೆ? ಇಲ್ಲ

ಅನಾತ್ಮವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಭಾವವು ಪ್ರಮಾಣ ಪಾದವನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು. ಪ್ರಮಾತ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೂ ಸತ್ತಾಸ್ಥೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಸ್ವಭಾವವು ಸದಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ||

‘ಆತ್ಮನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷ--’ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ವರ್ಣನೆಯ ಉಪಸಂಹಾರ

೧೩೫ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಜ್ಯೋತಿಗಳು ಅಸ್ತವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಆಸನ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ಜ್ಯೋತಿಯು ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವುದು (ತಿಳಿಸುವುದು) ||

ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ಬೆಂಕಿ ವಾಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ತವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ (ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗಲೂ) ಯಾವ ಈ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಯಾದ ಆತ್ಮನು ಸ್ವರೂಪ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಅದರ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾನೆ ||

(ಸ್ವಸಂವೇದ್ಯ) ಸ್ವಾನುಭವರೂಪವಾದ ಪ್ರಮಾಣ ವೇದ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಈ ಜ್ಯೋತಿಯು ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅನಾತ್ಮ ಸಂಬಂಧವು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ ||

ಆತ್ಮ ಎಂಬ ಆಕಾರದ ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗೆ ಬೇರೆಯಾದ ಪದಾರ್ಥವು (ಕೃತ್ಯಾದಿಗಳು) ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ‘ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತ ಪಾಪಾ’ ಎಂಬುದು ಹೊಂದಿಬರುವುದು ||

‘ಆತ್ಮಾಬ್ರಹ್ಮ’ ಎಂಬುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಈ ಏಕಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯದೆ ಅಬಾಧಿತವಾಗಿ ತೋರುವುದು ||

೧೩೫ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸನಾ ಪದವನ್ನು ಏಕೆ? ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಏಂದರೆ: ಸ್ವಪ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಹೋಗುವುದು ಬರುವುದು ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಜಾಗೃತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅನುಭವಮಾಡಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಹೊರತು ನಿಜವಾದದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ||

ದೇಹಾತ್ಮವಾದಿಯ ಆಕ್ಷೇಪ

ಆತ್ಮನು ದೇಹಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಮುಕ್ತತೆ ದೇಹಾದಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೇಗೆ? ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಏಕಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪವು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||

ಅದು ಚೇತನವಾಗುವುದು ಹೇಗೆ?

ಪೃಥಿವಿ, ಅಪ್ಪು, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು- ಇವುಗಳು ಒಟ್ಟು ಸೇರುವುದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವು (ಜ್ಞಾನವು) ಹುಟ್ಟುವುದು. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿಯು ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಒಟ್ಟು ಸೇರುವುದರಿಂದ ಮದಶಕ್ತಿಯಂತೆ ಅದು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು ||

ಚೈತನ್ಯವು ದೇಹದ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೇ ಪ್ರಮಾಣ-

ಕೃಷ್ಣ: ಸರ್ಪ ಎಂದು ಒಂದಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವಂತೆ 'ಅಹಂ ಮನುಷ್ಯ:' '(ನಾನು ಮನುಷ್ಯನು)' ಎಂದು ಒಂದಾಗಿ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುವುದು ||

ಮತ್ತು ದೇಹಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ 'ಅಹಂ' ಎಂಬುವ ಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗುವ ಅರ್ಥವು (ಆತ್ಮನು) ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ಪ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ ಮೊದಲಾದವು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ದೇಹ ಧರ್ಮವಾಗಿಯೇ ಚೈತನ್ಯವು ಕಾಣುವುದು ||

ದೇಹಾತ್ಮವಾದದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ಷೇಪ-

^{೧೪}ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುವಾಗಿ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವ ಸರ್ಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮ ಸಂಬಂಧದ ಅನುಭವವು ಆಗಿರುವುದು ಯುಕ್ತ, ಆದರೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅದು ಮುಕ್ತವಲ್ಲ, ಆತ್ಮನು ಭಿನ್ನವಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ||

ಜಡಸ್ವಭಾವವು ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಕೃಷ್ಣವರ್ಣ ಮೊದಲಾದವು ಧರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಇಷ್ಟ, ಚೈತನ್ಯವು ಸ್ವಸಂವೇದ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ದೇಹಧರ್ಮವೆಂಬುದು ಸಂಮತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ಹೇಗೆ ಒಂದೇ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ದ್ರವ್ಯದೊಂದಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವು ತಿಳಿಯುವುದೋ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯ ಮತ್ತು ಶರೀರಗಳು ಒಂದು ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ! ಚೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲ ||

^{೧೪} ಸರ್ಪ ಮತ್ತು ಅದರ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಕಾಣುವವನು ಧರ್ಮಧರ್ಮಿಭಾವವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವವನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವನು, ಅದರಿಂದ ಸರ್ಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾತ್ಮ ಧರ್ಮ ಸಂಬಂಧದ ಅನುಭವವು ಆಗುವುದು ಯುಕ್ತ, ಆದರೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಧರ್ಮಿಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಅನುಭವವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಏಕೆ? ಧರ್ಮಧರ್ಮಿಭಾವವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವಾತನು ಆತ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿಲ್ಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ ||

ದೇಹಾತ್ಮವಾದಿಯು ಇದನ್ನು ದೂಷಿಸುವುದು--

ಹೀಗಲ್ಲ, ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನವು ಇದೆಯೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುವದೋ ಅದೇ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಆ ಜ್ಞಾನವು ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆ ಧರ್ಮವೆಂದೂ ತಿಳಿಯುವುದು ||

ಪುನಃ ಬೇರೊಂದು ಶಂಕೆ-

ದೇಹದಲ್ಲಿ ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಇದಂ ಬುದ್ಧಿಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೇ? ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಾದರೂ 'ಹರ್ಮ' ಎಂಬ ಅಂಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹುಟ್ಟುವುದು, ಅದರಿಂದಲೂ ಈ ಚೈತನ್ಯ ಶರೀರ ಇವುಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮಧರ್ಮಿಭಾವವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ||

ಪೂರ್ವವಾದಿಯು ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸುವುದು-

ಹೇಗೆ (ಕಟ ಕುಂಡಲಾದಿ) ಅಭರಣಗಳು ಚಿನ್ನವೆಂಬ ಒಂದು ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವವೂ (ನಿರ್ಮಿತವಾಗುವೂ) ಬೇರೆ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪವು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಚೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿಯು ಮಹಾಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದು 'ಅಹಂ' ನಾನು ಎಂಬ ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನಗಳ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾಗುವುದು ||

ಶಂಕೆ

ಚೈತನ್ಯವು (ಜ್ಞಾನವು) ದೇಹದ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಊನವಾಗದ ಆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನವು ಏಕೆ? ತೋರುವುದಿಲ್ಲ? ಜೀವಂತವಾದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ತೋರುವಂತೆ ಏಕೆ? ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವವಾದಿಯ ಪರಿಹಾರ-

ಇದು ದೋಷವಲ್ಲ ನಾಲ್ಕು ಭೂತಗಳ (ಪೃಥಿವಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ) ಸಮುದಾಯವೇ ಈ ಶರೀರ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ಆಚೆಗೆ ಹೊರಟನಂತರ ಚೈತನ್ಯವೂ ನಶಿಸುವುದು.

ಪುನಃ ಆಕ್ಷೇಪ

೧೫ ಸ್ವಪ್ನಕಾಲದ ದೇಹಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆತ್ಮನ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯ ಬಲದಿಂದ ಚೈತನ್ಯವು ಮಹಾಭೂತಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿರುವವನಿಗೂ ಗೊತ್ತೇ ಆಗಿದೆಯಷ್ಟೆ |

೧೫ ಎಚ್ಚರಕಾಲದ ಮನುಷ್ಯದೇಹಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಹುಲಿ ಚಿರತೆ ಮುಂತಾದ ಶರೀರವು ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಯದೃಶಿ ಅವರಡೂ ಭಿನ್ನವೆ, ಆದರೂ 'ನಾನೇ ಮಲಗಿದವನೆಂದು' ಎಚ್ಚರನ ದೇಹ ಸ್ವಪ್ನದ ದೇಹಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಇರುವ ಚೈತನ್ಯದ ಅನುಭವವು ಆಗುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ದೇಹದ ಧರ್ಮವು ಬೇರೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಚೈತನ್ಯವು ಶರೀರೋತ್ಪಾದಕವಾದ ಭೂತಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಎರಡು ದೇಹಗಳಿಗೂ ಭಿನ್ನವೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೇಹವು ಆತ್ಮವಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ ||

ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವವಾದಿಯ ಸಮಾಧಾನ-

೧೬ ಬಾಲಶರೀರವುಳ್ಳ ಯುವಕನ (ವೃದ್ಧ ಶರೀರವನ್ನು) ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವಂತೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಭೂತ ಸಮುದಾಯವು ಜಾಗೃತನ ಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇಹಾಂತರ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ||

೧೭೧೮ (ಸಿದ್ಧಾಂತಿಯಾದ) ನಿನಗೆ ಮಿಥ್ಯಾಪರಿಣಾಮವಾದದ್ದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಜೋತನ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬಾಲ್ಯಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಯಂತೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ದೇಹವು ತೋರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಮಿಥ್ಯೆ (ಅಸತ್ಯವೇ) ಸರಿ ||

ಜಾತಿಸ್ಮರರು ಜನ್ಮಾಂತರ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಎನ್ನಬಹುದು ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಆತ್ಮನು ಸಿದ್ಧಿಸುವನೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ-

೧೯ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಜನ್ಮವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಆತ್ಮನು ನಿತ್ಯ ಎಂಬುದು ಸಂಮತವಾಗಿದ್ದೆ ಆದರೆ ಪೂರ್ವ (ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ) ಉಂಟಾದ ಹುಣ್ಣನ್ನು ನೋಡಿ ದೇಹವು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಏಕೆ! ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ?

ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯಿಂದ ಆ ಹಿಂದು ಮುಂದಿನ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಾದರೆ ಈ ಸ್ವಪ್ನದ ಆತ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯೂ ಕೂಡ ಅಸತ್ಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯಂತೆ ಭ್ರಾಂತಿಯಾಗುವುದು. ಜನ್ಮಾಂತರ ಸ್ಮರಣ ರೂಪವಾದ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯು ಸಂಮತವಾಗಿದ್ದರೆ

೧೬ ಹೇಗೆ ಭೂತನ ಮುದಾಯವು ಬಾಲ ಶರೀರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚೈತನ್ಯದಿಂದಲೇ ಯುವಕ ಶರೀರವನ್ನು ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ವೃದ್ಧ ಶರೀರವನ್ನೂ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಜಾಗೃತನ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇಹಾಂತರವನ್ನೇ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು, ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಚೈತನ್ಯ ಭೇದವಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಚೈತನ್ಯವು ದೇಹಧರ್ಮವಾದರೂ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯು 'ಮಲಗಿದವನು ನಾನೆ' ಎಂದು ಅನುಭವವು ಅಮಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವುದು ||

೧೭ ಮಾಂಯಾವಾದದಲ್ಲಿ 'ಮಾಯಾಮಂತ್ರಂ ಕಾತ್ಸರ್ಯಂ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರಸ್ಯಾಯದಂತೆ ಸ್ವಪ್ನವು ಅಸತ್ಯವಾದದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನವೂ ಅಸತ್ಯವಾಗುವುದು, ಅದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯು ಭ್ರಮೆಯ ಎಂದರ್ಥ ||

೧೮ ದೇಜಾತವಾದದಲ್ಲೂ ಬಾಲ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ದೇಹವು ತೋರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ಯವೆಂದೇ ಆಗುವುದೆಂದು ಭಾವಾರ್ಥ .

೧೯ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ತನ್ನ ಜನ್ಮಾಂತರ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ 'ನಾನು ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರನಾಗಿದ್ದೆ, ಈಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ನಾಗಿಯೆಂದು ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿದರೆ ಎರಡು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಆತ್ಮನು ಇರದೆ ಈ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಇದರಿಂದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಆತ್ಮನು ಸಿದ್ಧಿಸಿದರೆ ಆತ್ಮನು ಈ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಸಿದ್ಧಿಸಬಹುದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಯ ಶಂಕೆಯು ಇದರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪರಮತದಲ್ಲೂ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜನ್ಮಾಂತರ ಸ್ಮರಣೆಯಾಗಬಹುದೆಂದು ಪೂರ್ವವಾದಿಯು ವಾರ್ತಿಕದ ಉತ್ತರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವನು. ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಯಾವ ದೇಹದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣಾಗಿದ್ದಿತೋ ಅದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆ ಹುಣ್ಣಿದ್ದ ದೇಹವು ಈಗ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆಯೆಂದಾದರೆ ಶರೀರವೇ ನಿತ್ಯವಾದ ಆತ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಬಾರದೇಕೆ? ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಪಕ್ಷಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಶಲ್ಯವು ಹೊಕ್ಕಿರುವ ದೇಹದೊಳಗೆ ನೆಲೆಸಿದ ಭೂತಗಳೇ ಆ ಬಗೆಯ ದೇಹಾಂತರವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ^{೨೦} ಹೇಳಬಹುದಷ್ಟೆ ||

ಪೂರ್ವದೇಹವು ವ್ರಣಸಹಿತವಾಗಿದ್ದು ಭಸ್ಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈಗಿನ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಗೆ ಅದು ಗೋಚರಿಸದೆಂದು ಶಂಕಿಸಿದರೆ ಉತ್ತರ-

ಅದೇ ಭೂತಗಳು ಇವು ಎಂದು ಅಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞ ಬರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ 'ಅವನೇ ನಾನು' ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯು ಏಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ? ಯಾವ ಈ ಆತ್ಮ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂಬುದು ದೇಹಾದಿಗಳಿಗೂ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಸ್ತವಾದಾಗಲೂ ಇದೆಯೆಂದು ಸಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ, ಅದೂ ಭೌತಿಕವೆ, (ಅಂದರೆ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೆ) ಆಗುವುದು

ಉಪಕಾರ್ಯ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಮಾನ ಜಾತೀಯವಾಗಿಯೇ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವ ವಸ್ತು ಇರುವುದು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು, ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೂ ಸೂರ್ಯನು (ಉಪಕಾರಕ, ಇವನು ಕಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಭೌತಿಕವಸ್ತು).

ವಿಜಾತೀಯವಾದ ಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಘ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಉಪಕಾರವೇನೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರಿಂದ ಈ ಜ್ಯೋತಿಯು ಭೂತಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದೆ (ಭೌತಿಕವೇ) ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು ||

ಭೌತಿಕವಾದ ಘಟಾದಿವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಭೌತಿಕವಾದ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉಪಕಾರವಾಗಿರುವುದು ಹೇಗೆ ಕಂಡಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ || (ಭೌತಿಕವಾದ) ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಭೌತಿಕವಾದ ದೇಹಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪಕಾರವು ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು ||
ಮತ್ತೊಂದು ತರ್ಕ

ಈ ಜ್ಯೋತಿಯು ದೇಹದಿಗಳಿಗೂ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಇಷ್ಟ, ಆದರೂ ಅದು ಪ್ರಕಾಶಕವಾದದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಜಾತೀಯದಲ್ಲ ದೀಪದಂತೆ ||

ಹಿಂದಿನ ತರ್ಕಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ ತರ್ಕ ಮಾಡುವುದು

ಈ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯು ದೇಹದೊಳಗೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ಜಾತಿಯಾಗಿಲ್ಲ, ಯಾವ ಯಾವುದು ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ಜಾತಿಯಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿಯು ಇರುವುದೋ ಅದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಕಾಣುವುದು. (ಮತ್ತು ಒಳಗಿರದೆ ಹೊರಗೆ ಇರುವುದು) ||

^{೨೦} ಪ್ರಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ದೇಹೋತ್ಪಾದಕವಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞ ಬರುವುದಾದರೆ ದೇಹಾತ್ಮವಾದಿಗೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅದು ಹುಟ್ಟಬಹುದು. ಮೊದಲು ಇಲ್ಲದ ದೇಹ ಈಗ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಜೈತನ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶರೀರವೇ ಆತ್ಮವೆಂದು ಹೇಳುವುದೆಂದು ಇದರ ವಿವರಣೆಯೂ ||

ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಉತ್ತರ-

^{೨೧} ಹೀಗಲ್ಲ, ಹೇತುವು ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ 'ವ್ಯಭಿಚರಿತವಾಗಿದೆ, ಏಕೆಂದರೆ? ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಒಳಗಿದ್ದರೂ ಆತ್ಮನಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಲ್ಲ ||

ಪ್ರತಿ ತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳುವುದು

ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯೆಂಬುದು ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾದರೂ ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಜ್ಯೋತಿಗೆ ಸಮಾನಜಾತಿಯಾಗಿ (ಭೌತಿಕವಾಗಿ) ಇದೆ. ಹೇಗೆ ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾದ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಭೌತಿಕವೂ ಹಾಗೆ ||

ಈ ವರೆಗೂ ಅನುಮಾನ (ತರ್ಕ) ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ದೇಹಾತ್ಮವಾದಿಯು ಅನುಮಾನವು ಪ್ರಮಾಣವೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವನು--

ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ (ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ) ಅದು ಬರದೇ ಹೋಗುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಸಿದ್ಧ ಸಾಧನವೆಂಬ ದೋಷವು ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವ ದೋಷಗಳಿಂದ ದೂಷಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನುಮಿತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ಅನುಮಾನ ಬಲದಿಂದಲೇ ದೇಹಾದಿಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶನಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಲ್ಲವೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಅದು ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ ||

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂಬ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ದೇಹವು ಚೈತನ್ಯ ಧರ್ಮವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಸ್ವರಸವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುವಾಗ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅದನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ದರ್ಶನ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಯಾವಾಗಲೂ ತಪ್ಪದೆ ಈ ದೇಹವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದಲೇ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆಯಾದದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಆತ್ಮವಿಲ್ಲ ||

ದೇಹವು ಆತ್ಮವಲ್ಲವೆಂದು ಶಂಕಿಸುವುದು-

ದರ್ಶನ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ದೇಹವೇ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಡುವುದಾದರೆ ದೇಹವು (ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲೂ) ಚ್ಯುತಿಯನ್ನು ಹೊಂದದಿರುವಾಗಲೇ ದರ್ಶನಾದಿಕ್ರಿಯೆಯು ಹಾಗೆ ಕಾಣದೆಯಿರುವುದು ಏಕರಿಂದ? ||

^{೨೧} ಹೇತುವು ನೈಕಾನ್ವಿಕ ಎಂದರೆ ವ್ಯಭಿಚರಿತ, ಅಂದರೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಹೇತು ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು, ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಜಾತೀಯವಾಗಿವೆ, ಅಂದರೆ ಭೌತಿಕವಾಗಿವೆ, ಹಿಂದಿನ ತರ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದೇಹ ವಿಜಾತೀಯತ್ವ ಸಾಧ್ಯವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಅತೀಂದ್ರಿಯತ್ವಗಳೆಂಬ ಹೇತುಗಳಿವೆ. 'ಸಾಧ್ಯಾಭಾವದ ದ್ವತ್ತಿಹೇತು: ವ್ಯಭಿಚಾರ: ಎಂದು ತಾರ್ಕಿಕರು ವ್ಯಭಿಚಾರವೆಂಬ ಹೇತು ಮೇಷವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸುವರು ಅದರಂತೆ ಇದರಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ತರ್ಕವು ಸರಿಯಾದ ತರ್ಕದಲ್ಲಿವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ||

ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುವುದು-

ಸ್ವಭಾವವಾದಿಯ ಉತ್ತರ- ಇದು ದೋಷವಲ್ಲ, ಈ ದೇಹದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ಒಂದು ಸಲ ಜ್ಞಾನ, ಮತ್ತೊಂದು ಸಲ ಅಜ್ಞಾನವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಇರುವುದು, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಂಡದ್ದನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯೊಂದು ಬಲಿಷ್ಠವೆಂಬ ಸಂಮತವಲ್ಲ ||

ಮಿಣುಕು ಹುಳುವು ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುವುದು ಸಹ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಲ್ಲೇ ಕಾಣುವುದು ಅದಕ್ಕೆ ತರ್ಕದಿಂದ ಬೇರೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ||

ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಧರ್ಮದ ಲವಲೇಶದಿಂದ ತರ್ಕಿಸುವುದಾದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತರ್ಕಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟೀತು, ಅದು ಅನಿಷ್ಟವಾಗಿ ಬಿಡುವುದು ||

ಮತ್ತು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಸ್ವಭಾವವೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಲ್ಲ, ಬೆಂಕಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಉಷ್ಣತೆ ಮುಂತಾದವು ಬೇರೆಯೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದ ಬಂದಿಲ್ಲ ||

ಬೆಂಕಿಗೆ ಉಷ್ಣತೆ ಮೊದಲಾದವು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪುಣ್ಯಪಾದಗಳ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಆಗುವುದೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ಅದರಲ್ಲೂ ದೋಷವು ಬರುವುದು ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ || (ಆ ಧರ್ಮಾದಿ ನಿಮಿತ್ತಗಳೂ ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುವುದು ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ) ||

ಅದೂ ಇರಲೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈ ತರ್ಕವೂ ಸರಿಯಲ್ಲ ಧರ್ಮಾದಿಗಳೆ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ (ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ)ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೂ ಮತ್ತೊಂದು ಧರ್ಮಾದಿಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸುವಲ್ಲಿ ಅನವಸ್ಥೆಯೆಂಬ ದೋಷವು ಬರುವುದು ||

ಮತ್ತು ಈ ಅನವಸ್ಥೆಯೆಂಬ ದೋಷದಿಂದ ಇಷ್ಟವಾದ ಪದಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಪೃಥಿವಿ, ಜಲ, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಶರೀರವು ಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರಲು ಈ ಕಷ್ಟ ಕಲ್ಪನೆಯಾಡುವುದನ್ನು ಸಾಕು ಮಾಡು, (ಇನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಡ) ||

ಸಮಸ್ತ ಶಾಸ್ತ್ರ ತರ್ಕರಿಗೂ ತಮಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದೂ ಸಹ ^{೨೨}ಯಾವುದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವದರಿಂದಲೇ ಆಗುವುದೋ ಅದರ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು (ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು) ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದು?

^{೨೨}ನಿತ್ಯಾನುಭವ ಬಲದಿಂದಲೇ ತಮಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೆಂಬುದು, ಹೀಗಿರಲು ಅನಿತ್ಯಾನುಭವವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ವೇದಾಂತಿಗಳು ಹೇಳುವ ನಿತ್ಯಚೈತನ್ಯರೂಪವಾದ ಆತ್ಮಚ್ಛೋತಿಯು ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ತಾನೆ ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ? ಅಂದ ಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವರೂ ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕಾಗುವುದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ ||

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿರೋಧವಿದೆಯಾದುದರಿಂದ ಏಕಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪವು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು? ಎಂದರೆ-

^{೨೩}ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದೊಡನೆ ವಿರೋಧವೆಂಬುದು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ, ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ? ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಷಯವೇ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಕಷ್ಟ ||

ಸಮಸ್ತ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಅಜ್ಞಾತವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೇ ನೀನು ಹೇಳಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಆ ^{೨೪}ಲಕ್ಷಣವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅದೆ ಹೇಗೆಂದರೆ?

^{೨೫}ಪ್ರಮಾಣವು ಹುಟ್ಟುವ ಮುಂಚೆ ನಿನಗೆ (ನಿತ್ಯಾನುಭವವನ್ನು ಒಪ್ಪದ ಪೂರ್ವವಾದಿಗೆ) ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ದೇಹಾದಿ ವಿಷಯವು ಅಜ್ಞಾತವೆಂಬುದು ಏತರಿಂದ ಗೊತ್ತಾಯಿತು? ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ||

ನಿನಗೆ ದೇಹಾದಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ ಅಥವಾ ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆಯೋ ಆಗಿರಬೇಕು, ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಲಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||

ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇಲ್ಲದೆಯೂ ದೇಹಾದಿಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಾದರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನ? ಹೇಳು, ಸಿದ್ಧವಾದದ್ದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೆಂಬುದು ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ ||

ಸ್ವತಃ ಅಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಮೇಯವಲ್ಲದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ, ಅಸತ್ತನ್ನು ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಕಾಶ ಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಸೂರ್ಯನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕತ್ತೆಯ ಕೊಂಬನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||

ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದೆ ಅಸತ್ತವು ಸತ್ತದಂತೆ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮೇಯಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿದ್ದರೆ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮೇಯಗಳೆಂಬುದೇ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||

^{೨೩}ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ನಿತ್ಯಾನುಭವಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವಿಷಯವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ, ಅದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ ||

^{೨೪}“(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)” ಎಂಬುದು ಪ್ರಮಾಣಲಕ್ಷಣವೆಂಬುದು ಸರ್ವಸಂಮತ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾತ ವಿಷಯವೇ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಲಕ್ಷಣವು ಪೂರ್ವವಾದಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ.

^{೨೫}ನಿತ್ಯಾನುಭವವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರುವ ದೇಹಾತ್ಮವಾದಿಗೆ ದೇಹವೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಿಷಯವು, ಅದು ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಏತರಿಂದ ಸಿದ್ಧವು? ಅಜ್ಞಾತವೆಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲಿಲ್ಲವೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಗುವುದು.

ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮೇಯಗಳಿಗೆ ಭೇದವೆ ಎಂತೆಂದರೆ -

ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೆ ಇದ್ದ ಪ್ರಮೇಯವು (ಪ್ರಮಾತೃ ಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುವ ಮುಂಚೆ) ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಲ್ಪಡುವುದಾದರೆ ಅವಾಗ ಪ್ರಮಾಣವು ಅದನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸುವುದು, ಆದರೆ ಅದು ಮಾಡತನಕ್ಕಿದ್ದೆಂದೂ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದೆಂದೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ಅಜ್ಞಾತವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಒಂದು ಕಾರ್ಯವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಸತ್ತೆಯಾಗಲಿ ಅಸತ್ತೆಯಾಗಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ||

ಪ್ರಮಾಣ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಇದ್ದಂಥ ಮುತ್ತಿನ ಚಿಪ್ಪನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಮಾಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು (ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸುವುದು) ಆದರೆ ಮೊದಲು ಇಲ್ಲದ ರಜತ ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||

ಶುಕ್ತಿರಜತವು ಹಿಂದಿ ಅಜ್ಞಾತವೂ ಜ್ಞಾತವೂ ಎಂದರೆ-

ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರಜತಜ್ಞಾನವಾಗುವ ಮುಂಚೆ ಶುಕ್ತಿಯಂತೆ ರಜತವು ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಹಾಗೂ ಆತ್ಮ ವಸ್ತುವಿನಂತೆ ತಿಳಿದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ||

ಶುಕ್ತಿ ರಜತದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಹೇಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೆ^{೨೬} ಅತಿರೇಕ ಅನ್ವಯಗಳಿಂದ ಯಾವ ವಸ್ತು ಇದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವುದೋ ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಹೇಗೆ ತಾನೆ! ಬರುವುದು ||

^{೨೬} ಅತಿರೇಕವೆಂದರೆ ಭಿನ್ನತೆ, ಅನ್ವಯ ಎಂದರೆ ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಪ್ರಕೃತ ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭ್ರಮಿಸುವ ರಜತಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೆ ಶುಕ್ತಿ (ಮುತ್ತಿನ ಚಿಪ್ಪು) ಇರುವುದು, ಅಲ್ಲದೆ ಅದು 'ಇದಂರಜತಮ್' ಎಂದು ಆರೋಪಿಸಲ್ಪಡುವ ರಜತದಲ್ಲೂ 'ಇದಮ್' (ಇದು) ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ಹೊಂದಿತೋರುವುದು, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಶುಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದರೂ ಅದರ ಜ್ಞಾನವು ಬಂದಾಗ ಶುಕ್ತಿ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅದು ಪ್ರಮಾಣವೆ ಆಗಲಾರದು, ಅಜ್ಞಾನವನ್ನಾಗಲಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನಾಗಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ವೇದಾಂತಿಗಳು ಜಡದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ, ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರಣೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪುವರು, ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಜ್ಞಾತ ಜ್ಞಾನವೆಂಬುವ ಪ್ರಮಾಣ ಸ್ವರೂಪವು ಜಡವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಘಟಾದಿ ವಸ್ತುಗಳು ಅಜ್ಞಾತ, ಜ್ಞಾತ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಸಹ ಔಪಚಾರಿಕ, ಚೈತನ್ಯತಾದಾತ್ಮ್ಯದಿಂದಲೇ ಜಡತೋರುವುದು, ಅಂದ ಮೇಲೆ ಆರೋಪಿತವಾದ ರಜತಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಶುಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ಇದೆ ಹಾಗೂ ಅದು ಆರೋಪಿತವಾದ ರಜತದಲ್ಲಿ ಅನುಸ್ಮೃತವಾಗಿ ಭ್ರಮಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಇದಂ' ಎಂದೂ ತೋರುವುದು. ಇದಂ ಎಂದು ತೋರುವ ವಸ್ತು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿದೆಯೆಷ್ಟೆ ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಶುಕ್ತಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಜಡವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತಿಗಳೂ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಒಪ್ಪ ಉಪದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅಜ್ಞಾತಾಜ್ಞಾನರೂಪವಾದದ್ದು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ಜಡವಸ್ತುವೂ ಸಹ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತನಾದದ್ದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಜಡ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಾನಿಭವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವುದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ ||

ಅನುಭವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ-

ಪ್ರಮಾಣ ಸಂಬಂಧವು ಆಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ವಸ್ತುವು ತಿಳಿದಿದ್ದಿತೋ? ಅಥವಾ
^{೨೭}ಪ್ರಮಾಣ ಸಂಬಂಧವು ಬಂದ ಮೇಲೂ ಅಂದರೆ ಮೊದಲಿನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವು ಮೊದಲೇ
 ತಿಳಿದಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿದಿದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. (ಆವಾಗ ಪ್ರಮಾಣ
 ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು)॥

ಮಿತಿಗೆ (ಪ್ರಮೆಗೆ) ಜ್ಞಾನರೂಪವೆಂಬುದು ಪ್ರಮೇಯ ವಸ್ತುವಿನ ಸಂಬಂಧವಾದ ಮೇಲೆಯೋ
 ಅಥವಾ ಪ್ರಮೇಯ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ? ಜ್ಞಾನರೂಪವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳುವೇಕು ॥

ಘಟಾದಿವಿಷಯಗಳು ಅಜ್ಞಾತವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಭವವೇ ಸಾಧಕ-

ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ವಿಷಯಗಳು ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಉದಾ:-
 ರೂಪವು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಮಗೆ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ
 ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ ॥

ವಿಷಯವು ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವುದು ಪ್ರಮಾಣ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಅದರ
 ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಸ್ವತಃ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬಿಡುವುದು ॥

ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೀಗೆ ಇದೆಯೋ ಅದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಮೊದಲು
 ಪ್ರಮೇಯವು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅನುಭವದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಹೇಗೆ
 ಪ್ರಮಾಣವು ಬಂದ ನಂತರ ವಿಷಯವು ತಿಳಿದು ಬರುವುದೋ ^{೨೮}ಹಾಗೆಯೇ ॥

ಆದರೂ ವಿಷಯವು ಅಜ್ಞಾತ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾತ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನುಭವ ಹೇಗೆ? ಸಾಧಕ ಎಂದರೆ-

^{೨೯}ಮತ್ತು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಮಾಣವು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸದೆ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧವಾದ
 ಚೈತನ್ಯವೊಂದೇ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವೆಂಬ ಏಕಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
 ಮತ್ತೊಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ (ಅಜ್ಞಾತತ್ವ ಜ್ಞಾತತ್ವ ಸಾಧನೆಯ) ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರಲಾರದು ॥

^{೨೭}ನಿಜವಾದ ಜ್ಞಾನವೇ ಮಿತಿ, ಪ್ರಮಿತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು, ಅದು ಅಂತಃಕರಣದ ಪರಿಣಾಮ ರೂ
 ಪವಾದದ್ದು, ವಸ್ತುತಃ ಜಡ, ಇದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಕಾಶರೂಪವು (ಭೋಧಕತ್ವವು) ವಿಷಯಸಂಬಂಧ
 ಹವಾದ ಮೇಲೂ ಜಡವಾದದ್ದರಿಂದ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ನಿತ್ಯಾನುಭವರೂಪವಾದ ಚೈತನ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಯ
 ನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು, ಹಾಗೂ ಪ್ರಮೇಯ ಸಂಬಂಧವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾಶ ರೂಪವಿದೆಯೆಂದರೆ
 ಆಗ ವಿಷಯವಸ್ತುವಿನ ಸಂಬಂಧವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು, ಅದುದರಿಂದ ವಿಷಯ ಸಂಬಂಧವು ಆಗಿ ಹುಟ್ಟುವ ಪ್ರ
 ಮಾತೃಕವಾದ ಚಿತ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಭೋಧಕತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ನಿತ್ಯಾನುಭವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವುದು.

^{೨೮}ಪ್ರಮಾಣದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯವು ಅಜ್ಞಾನತ, ಜ್ಞಾತವೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು ಅನುಭವದಿಂದ
 ದಲೇ, ಅದರಿಂದ ನಿತ್ಯಾನುಭವವು ಒಂದು ಇದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

^{೨೯}ಅನಾಹಿತ= ಅನಾದಿ ಅನಂತವಾಗಿ ಸತ್ = ಯಾವಾಗಲೂ ಏಕರೂಪವಾಗಿರುವ ಮಾನ= ಸರ್ವಸಾಧಕವಾದ
 ಸ್ವರೂಪತಃ ಚಿಂತಿತ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಪ್ರತ್ಯಗ್ ರೂಪವಾದ ಏಕತ್ವನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣವೆಂಬುದರಿಂದ
 ಅಜ್ಞಾತತ್ವ ಮೊದಲಾದುದು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ವಾರ್ತಿಕಕ್ಕೆ ಎರಡನೆ ಅರ್ಥವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.
 (ಅನಂ-ಟೀಕಾ)

^{೨೦}ಅಜ್ಞಾತ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣ ವಿಶೇಷ್ಯಭಾವವು ಜ್ಞಾತ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಈ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||

ಅಜ್ಞಾತತ್ವವು ಪ್ರಮಾಣವೇದ್ಯವಲ್ಲ ಅನ್ಯಥಾ ಬೇರೆ ದೋಷವೂ ಬರುವುದು-

ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ವಿಷಯವು ಅಜ್ಞಾತವೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಅದರ ನಿವೃತ್ತಿ ಏತರಿಂದ ಆಗಬೇಕು? ದಾಹ, ಜ್ವರ ಇವುಗಳ ಶಾಂತಿಗೆ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೆಂಬುದು ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ ||

ಹೇಗೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯ, ಮಾತ್ಸ್ಯ, ಪ್ರಮೇ ಇವುಗಳ ರೂಪವು ಪ್ರಮಾಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕಾಣುವುದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಇವುಗಳು ಅಜ್ಞಾತವೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾದದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ಇಲ್ಲ ||

ಪ್ರಮಾಣ ವ್ಯಾಪಾರದ ನಂತರವೂ ಜ್ಞಾತ, ಮತ್ತು ಅಜ್ಞಾತ ಗಳೆರಡನ್ನು ಹರಸ್ತರ ಅನುಭವದಿಂದಲೇ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡುವನು, ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯಾವುದರಿಂದಲೂ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ||

ಅನುಭವದ ನಿಶ್ಚಯವು ಆಗುವ ಮುಂಚೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಒಂದು ವೇಳೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಾದರೆ ಘಟಾದಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅಪಲಾಪ ಮಾಡುವಂತೆ (ಮುಚ್ಚುವಂತೆ) ಅನುಭವವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಮುಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ಈ ರೀತಿ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಪ್ರಮಾಣ ಹುಟ್ಟುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಅನುಭವವು ಸಿದ್ಧವಾದರೂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವು ಹುಟ್ಟುವುದನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು ||

ಅನುಭವಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನವು ಹೇಗೆ?

ಅನುಭವ ಸ್ವಭಾವದವನಾದರೂ ಅಜ್ಞಾತತೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಬಲ್ಲನು, ಆದರೆ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸ್ವಯಂ ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ವಸ್ತುವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂಬ ^{೨೧}ಹಲಗೆ ಮೇಲೆ ಏರಿದ ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆಯುವುದು ಅನ್ಯಥಾ ಕಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ, ಪ್ರಮಾಣ ವಿಷಯದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಯೇ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆಯುವುದು ಎನ್ನುವಂತೆ ||

^{೨೦}ಅಜ್ಞಾತವಾದ ಘಟದಲ್ಲಿ 'ಘಟೋಜ್ಞಾತ' ಎಂದು ವಿಶೇಷಣ ವಿಶೇಷ್ಯ ಭಾವಬುದ್ಧಿಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ವಿಶೇಷಣ ಬುದ್ಧಿಯು ಬಾರದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬುದ್ಧಿಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಯುಕ್ತ, ಅದರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವು ಬಂದರೆ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಹೋಗುವುದು, ಅದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾತತೆಯು ಪ್ರಮೇಯವಲ್ಲ, ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾತತೆಯೂ ಅಲ್ಲ ಅನವಸ್ಥೆಯ ಬರುವುದರಿಂದ ಅವರಡೂ ಅಪ್ರಮಾಣಿಕ ಅನುಭವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದು ||

^{೨೧}ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ ಅಂತಃಕರಣ ವೃತ್ತಿಜ್ಞಾನ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅರೂಢ ಎಂದರೆ ನಿತ್ಯ ಚೈತನ್ಯವು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದು. ಇಂತಹ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಕಾಣುವ ಚೈತನ್ಯವು ಅಜ್ಞಾನ ಸಂಶಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವುದು ಕೇವಲ ಸ್ವರೂಪ ಚೈತನ್ಯವೇ ಕಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ ||

ಅದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಮಾಣವು ಬರುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಯಾವುದು ಅಜ್ಞಾತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಡುವೋ ಅದನ್ನು ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತಭವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾದ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹವೇ ಆತ್ಮವೋ, ಅಥವಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರವೋ?

ವಾಗಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಸ್ಥೂಲದೇಹವು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಆತ್ಮನಿಗೆ ತೋರುವನು ||

ಅದರಿಂದ ಸ್ಥೂಲದೇಹವು ಆತ್ಮವಲ್ಲ

ಶೋತ್ರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಪ್ರಮಾತ್ರವು ದುಃಖಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಕರ್ತೃವಿನಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೊರಚ್ಛಾಗಿ ನೇರಾ ತೋರುವುದು ||

ಅದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರವೂ ಆತ್ಮವಲ್ಲ

ಸ್ವತಂತ್ರಾನುಭವರೂಪನಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವವನಲ್ಲ, ಅದರಿಂದಲೇ 'ಅಪಹತಪಾಪ್ಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣವು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ||

ನಿತ್ಯಾನುಭವವೇ ಆತ್ಮ ಹೇಗೆ? ತಾರ್ಕಿಕಾದಿಗಳು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?

ಲೋಕಯುತನಿಗೂ, ಭೌದ್ಧರಿಗೂ, ಕಣಾದ-ಗೌತಮ, ಈ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಮುಖವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ-

ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಅದರ ಫಲಗಳಿಗೂ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮೇಯಗಳಿಗೂ ಭೇದವೂ ಸ್ವತಃ ನಿರ್ವಿಕಾರವಾದ ಚೈತನ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಯೂ ಏಕಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪವೂ ಸಹ ಅನುಭವದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು ||

ಯಾವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದೋ, ಆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ನೋಡುವ (ಸಾಕ್ಷಿ) ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುವುದು ಆತ್ಮನೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಬಹುದಲ್ಲ!

ಯಾವನು ಪ್ರಮೇಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನೂ ಸಂಶಯಗಳನ್ನೂ ನಿಶ್ಚಯಗಳನ್ನೂ ಜಡವಾದ ಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವನೋ ಹಾಗೂ ದೇಹ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಇವುಗಳನ್ನೂ ಸುಖ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ ಘಟಾದಿಗಳಂತೆ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವನೋ, ಅವನನ್ನೇ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಮತ್ತು ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ ಅಂತರಾತ್ಮನೆಂದು ಎಲೈ! ನೀನೇ ನೋಡು ||

ದ್ರಷ್ಟ, ದರ್ಶನ, ದೃಶ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಯಾವಾತನು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ನೋಡುವನೋ ಅವುಗಳು
ಇಲ್ಲದಿರುವುದನ್ನು ಸಹ ಸುಷಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವನೋ ಅವನೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು.